

O'z O'zini Anglash Tuyg'sini Shakllantirish - Barkamol Shaxsni Tarbiyalash Vositasi

Жобборов Зокиржон Абдузаннон Угли¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'z o'zini anglash tuyg'usi tushunchasi, uni barkamol avlod tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati, globalshayotgan dunyoda o'z o'zini anglash tuyg'usining qanchalik muhimligi ko'rsatib berilgan.

O'zbekistonning yangi jamiyat qurish borasida amalga oshirishi zarur bo'lgan vazifalari qatorida shaxs milliy o'zligini anglash jarayonini rivojlantirish ham alohida ahamiyatga ega. Buning asosiy sababi, mamlakatimizning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy taraqqiyotiga erishishida va xalqaro maydonda o'z o'rniga ega bo'lishda o'zligini anglagan shaxslar muhim o'rin tutadi. Insoniyatning tarixiy taraqqiyoti o'z-o'zini anglash, eng avvalo, insoniy mavjudlikning mohiyatini ma'naviy voqeyelik sha'n, qadr- qimmat, obro'- e'tibor, or-nomus orqali namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Hayotning ma'no-mazmuni, maqsadini tushunib yetish, o'zlikni anglashdan boshlanadi. Bu masala yuzasidan fikr yuritar ekan O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov shunday deydi: "O'zlikni anglash deganda men tarixiy xotirani tiklash, nasl- nasabimiz kim ekanini, kimlarning vorisi ekanligamizni anglab yetishni, shundan kelib chiqib, o'zimizga xos va mos jamiyat barpo etishni tushunaman"[1].

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirish, davlat va jamiyat hayotining barcha jabhalarini yanada demokratlashtirish, avvalambor, har bir fuqaroning va butun jamiyatning oliy maqsadlarini o'zida mujassam etgan milliy g'oya atrofida jipslasha olishi, o'zini xalq, millatning ajralmas qismi ekanligini anglab yetishiga ham bog'liq. Zero, buyuk bobokalonimiz Amir Temur o'git berganlaridek: "Birliksiz kuch bo'lmas". Binobarin, "Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot" qurishdek ulug' ish, avvalo, insoniy fazilatlar ustuvor bo'magan, o'zlikni anglamagan joyda amalga oshmaydi.

Bunda tilga olingan insoniy fazilatlar insonning ma'yaviy olamini tashkil etadi. Ma'naviyat esa fikr, so'z va ish birligida namoyon bo'ladi. O'zligini anglamagan odamda imon va e'tiqod zaif bo'ladi.

Jamiyat ma'lum bir hududda jamlangan odamlarning oddiy yigindisi emas. Inson martabasiga xos bo'lmagan o'zligidan mahrum, tarixiy xotirasi zaif, o'zining kelib chiqishi va kimlarning vorisi, avlodlari ekanligini anglamagan, bilmagan odamlarni xalqimiz "to'da", "olomon" deb ataydi;

Yuksak rivojlangan jamiyat esa o'zligini anglagan shaxslardan tarkib topadi. Inson ijtimoiy mavjudot sifatida talqin etilganda, uning mustaqil tafakkurga, e'tiqodga, bunyodkorlik qudratiga, o'zgarlar va butun borliq oldidagi mas'uliyat tuyg'usiga ega ekanligi nazarda tutiladi. "Men kimman?", "Bu yorug' dunyoga nima uchun keldim?", "Menga ato etilgan buyuk ne'mat -hayotimni nimalarga safarbar etmogim lozim?". Inson borki, ertami kechmi ana shu savollarga javob izlay boshlaydi, kamolot sari yo'l oladi. Bu yo'lni o'zlikni anglash deb aytish mumkin. O'zligini anglagan yoki anglay boshlagan kishigina shaxs darajasiga ko'tariladi. Demak o'zlikni anglash, avvalo, har bir insonning shaxsi, alohida «meni» bilan bog'liq.

Insoniyat jamiyati paydo bo'libdiki, turli xalq allomalari insonni o'zlikni anglashga da'vat etadi. O'zlikni anglash borasidagi Sharq va Garb allomalarning fikrlari milliy g'oya va o'zlikni anglash bilan chambarchas bog'liq ekanligini yaqqol namoyon etadi.

Delfadagi Appolon ibodatxonasining devorlariga o'yib yozilgan va an'ana bo'yicha yetti yunon donishmandlaridan biri spartalik Xilonga tegishli deb hisoblangan "O'zligingni angla" ishori qadimgi

¹ Навоий номидаги давлат стипендианти, zokirjonjobborov1996@gmail.com

yunon falsafasining o'zak masalasi bo'lib qoldi. Yunon mutafakkirlarini bu borada izlanishga da'vat etdi. Eramizdan avvalgi V asrda Protagor, "inson barcha narsalarning o'lchovidir", degan fikrni ilgari surdi. Suqrot uchun esa "o'zligingni angla" hikmati donishmandlikning qoidasiga aylandi. "O'zini anglagan inson, degan edi u, o'zi uchun nima foydaliligi va nimalarga qodir ekanligini yaxshi tushunadi. U qo'lidan keladigan ish bilan shug'ullanish asnosida o'z ehtiyojini qondiradi va saodatga erishadi. Har qanday xato va baxtsizliklardan holi bo'ladi. Buning natijasi o'laroq, u o'zga odamlarni qadrlay oladi va ulardan ezgulik yo'lida foydalana biladi. Oqibatda o'zini kulfatlardan asraydi" [3].

O'zligini anglagan inson ma'naviy yuksalishga erishadi, har qanday sharoitda ezgulikka chog'lanadi.

Hazrat Navoiyning "El netib topqay menikim, men o'zimni topmadim", -degan so'zlari bugungi kunda ham chuqur ma'no kasb etadi.

"O'zlikni anglash", "milliy o'zlikni anglash" tushunchalari bir-biridan ayri emas, balki bir-biri bilan uzviy aloqador, bir-birini taqazo etadi. Zero, inson ota-ona, oila, millat, ahli bashar, boringki, butun borliq bilan munosabatlar asosida o'zining kim ekanligini anglab boradi. Ayni shu munosabatlar zaminida shakllangan milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida milliy g'oya tamoyillari shakllangan va o'z navbatida, milliy g'oya ularni zamon talablari asosida boyitib boradi.

Insoniyat falsafiy tafakkuri tarixida o'zlikni anglags masalasi turlicha talqin etilgan. Inson jismining o'tkinchiligi, ruhining esa abadiyligi (cherkov otasi Avgustinning "tan ruh uchun qafasdir" fikrini eslang) masalasini zohiriy (dunyoviylik nuqtai nazaridan) talqin etganlar inson o'zligini dunyodan yuz o'girib, yolg'izlikda ibodat bilan kun o'tkazgandagina, oddiy so'z bilan aytganda, tarkidunyo qilgandagina topishi mumkin degan fikrga keladilar.

Xususan, ulug' mutasavvif alloma Bahouddin Naqshband inson o'z-o'zini anglab yetishi orqali Haqni, Haqiqatni taniydi, Alloh vasliga yetishadi, deydi. Ammo hayotining yakuniy maqsadi bu emas. Dilida Alloh ("dilda yor") jo bo'lgan kishi ishga kirishmog'i ("dast ba kor"), ezgu ishlarga qo'l urishi lozim, U aslo eldan, xalqdan o'zini ayirmasligi, aksincha, Orif odam Haqni dilda tutgan holda xalq bilan birga bo'lishi lozim. ("Xilvat dar anjuman") [3].

Shu nuqtai nazardan, Farididdin Attor dunyoni qaynab turgan qozonga mengzab, insonni ana shu "qozon"da qaynashga undagan edi. Shundagina inson pishib yetiladi, komillikka erishadi. Najmiddin Kubro, Alisher Navoiy, Bobur Mirzo va yurt qayg'usida yashagan jadid ziyolilar yana o'nlab, yuzlab ulug' ajdodlarimiz hayoti, o'z taqdirlarini xalq, millat, butun insoniyat taqdiri bilan uzviy bog'liqlikda ko'rganlar. Inson o'zligini anglashini ijtimoiy munosabatlar asosida ko'rishni orzu qilgan hazrat Alisher Navoiy buni aniq qilib shunday ifoda etgan edi:

"Odame ersang demagil odame

Onikim yo'k xalq g'amidin g'ami".

Demak kishining Inson martabasiga erishmog'i, o'zligini tanishida ma'naviy- ijtimoiy muhit va jamiyatda orttirgan tajribasi, bilimlari, tarbiyasi muhimdir. Inson tafakkuriga oila, jamiyatdagi tarixiy shart-sharoit, jamiyatdagi siyosiy, iqtisodiy va mafkuraviy holatlar o'z ta'sirini ko'rsatar ekan, uning milliy o'zligini anglashda ta'lim- tarbiyaning ahamiyati benihoya katta. Bu haqda fikr bildirar ekan O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh. M. Mirziyoyev shunday deydi: "Xalqimizda "ta'lim va tarbiya beshikdan boshlanadi" degan hikmatli so'z bor. Faqat ma'rifat insonni kamolga, jamiyatni taraqqiyotga yetaklaydi" [2].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak o'z o'zini anhlash tuyg'usini shakllantirish masalasi bugungi kunning dolzarb vazifalaridandir. O'zligini anglagan shaxslargina fuqarolik jamiyatini qurish mumkin, globalshauv sharoitida milliyligini saqlab qola oladi va har qanday vaziyatda axloqdan begonalshmaydi. Demak, o'zligini anglagan shaxslargina "kim edik?", "kim bo'ldik?", "kim bo'lmoqchimiz degan savollarga tinimsiz javob izlaydi. Shunda kishilarimiz milliy madaniyatimiz sarchashmalariga avaylab munosabatda bo'lishni o'rganadi, jahon madaniyatini chuqurroq bilishga,

umuminsoniy qadriyatlarga tayanib yashashga intiladi. An'anaviy qadriyatlarimizni hozirgi demokratik jamiyatning qadriyatlari bilan uyg'unlikda ko'ra biladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I. A. Milliy mafkura - davlatimiz va jamiyatimiz qurilishida biz uchun ruhiy- ma'naviy kun-quvvat manbai. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot - pirovard maqsadimiz. T.8.- T.: O'zbekiston 2000.
2. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent. 2018 yil, 28 dekabr
3. Choriyev A. Inson falsafasi.T., Yangi avlod, 2004.
4. M. Ahmedova. Falsafa. Toshkent. 2006.
5. M. Imomnazarov. Ma'naviyatimiz asoslari. Toshkent. 2006.

